

Valami a madarak énekéről.

IRTA: MATUNÁK MIHÁLY
esperes-plébános Breznóbányán.

Az éneklő-madarak nemcsak megfizethetetlen hasznót hajtanak az emberiségnek a káros rovarvilág pusztítása által, hanem változatos, szép énekükkel gyönyörködtetnek is. Énekük nélkül a legvirulóbb természet is néma, szinte holt volna.

A különböző nyelvű emberek és nemzetek a madarak énekét a saját nyelvükön igyekeznek felfogni, megérteni és a fáradhatatlan dalosokat mindenki magának akarja lefoglalni.

Így a német szerint, ha a szénczinege éhes, mindjárt jelenti, hogy

„Zit (Zeit) ist da!“ (Itt az idő az evésre.)¹

Mire a tojó vidám hangon fogadja párját:

„Sind Sie da, sind Sie da?“ (Hát maga itt van?)

A tavasz beálltával figyelmezteti a földművest:

„Zieh aus den Pelz!“ (Vesd le a ködmönt.)

Ha azonban még hidegebb napok következnek be, akkor ismét megszólal, hogy

„Flick dir 'nen Pelz!“ (Foltozd meg a ködmönödet.)

A magyar ember ennél sokkal több magyar elemet ismer a szénczinege énekében.

Így mikor a tél az erdőből a gyümölcsösbe szorítja, a kis madár ernyedetlen szorgalommal keresgéli eledelét, az ágak hónaljában, a kéreg repedésében: csupa alvó bogárság az, mely fának, virágnak, gyümölcsnek kártékony ellensége. Ekkor a czinege keresgélés közben így szól:

„Nincs, nincs, itt sincs!“²

¹ JOHANN BENDEL: Der Gesang des Vogels. Regensburg, 1907. Manz. S. 14, 15.

² HERMAN OTTÓ: A madarak hasznáról és káráról. Budapest, 1901. 18, 23, 24. 1.

Etwas über Vogelgesang.

VON: MICHAEL MATUNÁK
Dechant-Pfarrer in Breznóbánya.

Die Singvögel bringen der Menschheit nicht nur unbezahlbaren Nutzen durch Vertilgung der schädlichen Insektenwelt, sondern sie ergötzen auch die Menschheit durch ihren vielartigen Gesang. Ohne ihren Gesang wäre auch die blühendste Natur stumm, beinahe tot.

Die Menschen und Nationen verschiedener Sprachen trachten den Gesang der Vögel in ihrem Idiom zu erfassen und jedermann will die unermüdlichen Sänger für sich haben.

Im Sinne der Deutschen sagt das Männchen der Kohlmeise:

„Zit (Zeit) ist da!“ (d. i. Essenszeit.)¹

Worauf das Weibchen in lebhaftem Ton erwidert:

„Sind Sie da, sind Sie da?“

(Woraus auch folgt, dass sich die Meisenpaare nicht duzen. O. H.)

Im Frühjahr mahnt die Kohlmeise den Landmann:

„Zieh aus den Pelz!“

Kommen aber noch kühlere Tage, so spricht sie:

„Flick dir 'nen Pelz.“

Der Ungar erkennt im Gesang der Kohlmeise viel mehr ungarische Elemente.

Wenn der Vogel im Winter in den Obstgarten gedrängt wird und unermüdlich im Geäste der Bäume, in den Sprüngen der Rinde seine Nahrung sucht: lauter schlafende Insekten, die schädlichen Feinde des Baumes, der Blüte und der Frucht, da spricht die Kohlmeise, während sie sucht, wie folgt:

„Hier nichts, auch hier nichts!“²

¹ Die deutschen Deutungen nach J. BENDEL: „Der Gesang des Vogels. Regensburg 1907. Manz. S. 14, 15.

² AUS OTTO HERMANS Nutzen und Schaden der Vögel 1901. S. 23—24. Auch deutsch von Prof. J. C. Rösler, Gera Untermhaus 1903, mit Erklärungen im sächsischen Dialekt. Für diejenigen, die sich für den Klang und Tonfall in ungarischer Sprache inter-

A mikor pedig mégis csak talál valami lezipiczi alvó hernyócskát, petét vagy mást, ekkor ezt mondja:

„Kicsit ér, kicsit ér!“

Tavaszkor a szőlősgazdát figyelmezteti, hogy

„Nyitni kék, nyitni kék, nyitni kék!“

Toroczkón meg a czinege azt kiáltja a rest leánynak, ki nem szőtt és nem font a télen úgy, hogy tavaszra kirongyosodik:

„Küncsics, küncsics, küncsics!“

A magyar ember arról is tud regélni, hogy mikor a poroszlók az Üdvözítőt halálra keresték, a banka azt kiáltotta:

„Hup-pupu itt!“

A bibicz meg azt:

„Búvik, búvik, búvik!“

Utána a fürj, hogy

„Itt szalad, itt szalad!“

Mind a három madár tehát áruló volt. De nem ám a kis czinege, mely azt mondta:

„Nincs erre! Nincs erre!“

Magam is tapasztaltam, hogy a szénczinege még a tót felvidéken is magyar, hazafias madárka. Szépen, magyarul beszél, énekel.

Mily megható gyöngédséggel szólítja kicsinyeit:

„Piczikék, piczikék, piczikék!“ Majd:

„Kicsikék, kicsikék, kicsikék!“

Und wenn der Vogel hie und da doch irgend ein Räupehen oder Eichen erwischt, sagt er:

„Wenig wert, wenig wert“.

Im Frühjahr ermahnt sie den Winzer:

„Aufgedeckt, aufgedeckt!“

d. h. die mit Erde zugedeekten Weinstöcke freimachen.

In Toroczkó ruft die Kohlmeise der faulen Maid, die im Winter nicht gesponnen und nicht gewebt hat:

„Brust hängt 'raus, Brust hängt 'raus!“

Der Ungar weiss auch davon zu reden, dass als die Schergen den Heiland zu Tode suchten, der Wiedehopf:

„Hup-pupu, hier!“

rief, und der Kiebitz:

„Verkriecht sich, verkriecht sich!“

Dann die Wachtel:

„Hier lüuft er, hier lüuft er!“

Diese drei Vögel waren Verräter. Nicht so die kleine Meise, die da sagte:

„Nicht hier, nicht hier!“

Ich habe es erfahren, dass die Kohlmeise auch in slovakischer Gegend ungarisch spricht. Wie rührend ist es, wenn sie sagt:

„Winzige, Winzige, Winzige,
Kleine, Kleine, Kleine“.

essieren, diene beim Lesen der ung Texte das folgende zur Berücksichtigung:

á, í, ó, ú gedehnt wie in Rat, mir, so, Ruh; — é wie im Französischen, sonst sind die Vokale kurz. c = z, cz = z, in zagen; cs = tsch, cz wie c; s = seh in schier, sz = ss in Schlüssel, z = s in sanft. Die Konsonanten ty, gy, ny werden nicht diphthongisch als tj, gj, nj, sondern mit an den Gaumen gebrachter breiter Zunge mit freier Spitze als Laut gesprochen; — ö wie in Körper, ő wie in Ohr, ü wie in füllen, ű wie in Tür.

Nevükön is szólítja őket:

„*Laczi, Laczi, Laczi, Laczi!*“

„*Czila, Czila, Czila, Czila!*“

„*Piczi Kata, piczi Kata, piczi Kata, piczi Kata!*“

A hosszas hívásra sorban megjelenik a sok fióka. A gondos mama észreveszi, hogy a vásott gyermekek elrongyolták a czipőjüket s rájuk szól szemrehányó figyelmeztetéssel:

„*Czipő, czipő, czipő!*“

Igen rongyos a czipő s megint más, új

„*Czipő kék, czipő kék, czipő kék!*“

Várjatok, majd ad az apátok! És csakugyan ott terem az apa és látván a sok neveleden kölykét az apjának, erélyesen utasítja őket rendre:

„*Pacsit kölyök, pacsit kölyök, pacsit, pacsit, pacsit kölyök!*“

S midőn az egyik-másik megszeppent gyerekek bőgni kezd a szidásra,

„*Csitt kölyök! csitt!*“ szóval hallgattatja el.

Nemsokára a gyerekek enni kérnek, mert hiszen mikor nem volna éhes a fiók czinege?! De úgylátszik, hogy nincs mit adni nekik, mert azt mondja az öreg, hogy

„*Nincs, nincs vacsora, (mert) piczi, piczi (az élés-)kamara!*“

De ime épp jökor hozok én nekik egy kis elemőzsiát. A kíváncsi czinege-anyukom rög-tön ott terem s szaporán kérdi:

„*Bácsi, bácsi, bácsi! . . . Mit visz, mit visz?*“

— Hozok, még pedig apróra vágott sajt-, ostyepka-héját. Ez kell a czinkének! Kifejezést is ad örömének az éhes szárnyas e szavakkal:

„*Szép, szép vacsora, . . . Szép, szép kamara!*“

Igen ám, de ott a macska; a czinegék félve, panaszkodva mondják:

„*Czinkét öli, czinkét öli!*“

Selbst beim Namen nennt sie sie:

„*Ladislau, Ladislau, Ladislau!*“ (Laczi abgekürzt, schmeichelnd: Laczi.)

„*Cäcilia, Cäcilia, Cäcilia!*“ (Abgekürzt: Cila).

„*Klein' Käthe, Klein' Käthe!*“ (Abgekürzt von Katalin; piczi = winzig.)

Auf ihr Rufen kommen die vielen Kleinen der Reihe nach; die sorgsame Mutter bemerkt dass ihre Schuhe zerrissen sind und spricht:

„*Schuhe, Schuhe, Schuhe!*“

Die Schuhe sind sehr zerrissen, da sagt sie:

„*Schuhe braucht's, Schuhe braucht's!*“ (kék aus kellene = brauchen.)

Wartet, der Vater bringt! Er kommt und sieht die ungezogenen Rangén und sagt:

„*Schön Händchen, Range, schön Händchen, Range!*“

Wenn dann der eine raunzt, spricht der Alte:

„*Schweig, Range, schweig, Range!*“

Es dauert nicht lange, so bitten die Jungen um Nahrung, denn wann wäre die Meise nicht hungrig!? Es scheint aber nichts da zu sein, denn der Alte spricht:

„*Nichts, nichts Abendbrot, (denn) klein Kämmerlein!*“

Da bringe aber ich (der Beobachter) ein wenig Essen. Das kleine Meisenmütterchen ist sofort zur Stelle und fragt:

„*Onkel, Onkel, Onkel, was trügst?*“

— Ich bringe kleingeschnittenen Käse, Ostyepka- (eine beliebte slovakische Käseart) Rinde. Das will das Meis'chen, es sagt auch:

„*Schön Abendmahl . . . schön Kämmerlein!*“

Ja, da ist aber die Katze. Die Meisen sprechen fürchtend und klagend:

„*Sie tötet die Meisen!*“

Egy göröngy elég a ravasz ellenségnek, hogy átvesse magát a kerítésen, mire a megkönnyebbült kis szárnyasok vígan kinevetik a felsült ragadozót:

„Hehehe, hehehe, hehehe!“

Különben tavasszal minálunk a czinege arra is figyelmezteti az embereket, hogy könnyebb ruhát öltsenek magukra:

„Piczi ködmön, piczi ködmön, piczi ködmön!“

Elteltekintve a czinege soknyelvűségétől, van ám ő neki saját igazi nyelve és éneke is, melyet az éneke oly kedvező, kellemes időjárású mult (1910. évi) tavasszal megfigyeltem és úgy a melódiáit, mint a szöveget, szótagokat a lehetőség, az én hallásom szerint lejegyeztem s a cikk végén mellékelten közlöm.

Több évi megfigyelésem alapján megjegyzem, hogy mint minden madárfaj úgy a szenczinege is az egyed, a vidék, az időszakok különfélesége, sőt évek szerint is különbözőképen énekel. Egy-egy vidék czinegéinek más-más madár-tájszólása van, sőt az egyes családokból származó egyedek is ugyanazon a vidéken némileg eltérő nüansszal szólnak. Azt is megfigyeltem, hogy ugyanazon egyed is minden évben más modulációval énekel. Valamint az is igaz, hogy minden ember másképp hallja és írja le a madarak énekét, főleg a szöveget, szótagokat.¹

Jelen első kísérletem első sorban kérelem akar lenni, hogy a finomabb hallású, zeneértő egyének figyeljék meg és jegyezzék le a madarak énekét, mely a zeneszerzők fantáziájára csak termékenyítőleg hathat.²

¹ L. pl. Dr. A. VOIGT: «Exkursionsbuch zum Studium der Vogelstimmen Dresden. 1906. H. Schultze» cz. érdekes, de többnyire csak általánosságban mozgó művét s főleg a szenczinege énekére vonatkozó részét. 88—90. l.

² A zene viszonylata nem az egyedüli, a melynek érdekében lehet és van a madarak énekének megfigyelése. Lehet még hatása a nyelvészetre, mert az értelmezett hang a nyelv szellemének tükröje is; és nagy jelentősége lesz arra, a mit folklore alatt értünk, a mennyiben a hangok értelmezése az adott nép lelkületét jellemző módon adja vissza. Csak üdvös lehetne a vizsgálatnak a nemzetiségekre való kiterjesztése s az anyagnak összehasonlító tárgyalása. H. O.

Eine Erdkrume genügt, um den verschlagenen Feind zu vertreiben und die Kleinen lachen den Feind aus:

„Hehe, hehehe, hehehe!“

Im Frühjahr mahnt uns übrigens die Meise, wir mögen leichtere Kleidung anziehen:

„Klein Röckchen, klein Röckchen!“

Abgesehen von der Vielsprachigkeit der Meise, hat sie auch ihre eigene wahre Sprache und ihren Gesang, welche ich im sehr geeigneten angenehmen Jahre 1910 beobachtet und die Melodien silbengetreu niedergeschrieben habe, freilich nach meinem Gehör, wie dies die Beilage zeigt.

Auf Grund einer mehrjährigen Beobachtung bemerke ich, dass so wie jede andere Vogelart, auch die Kohlmeise ihrer Individualität, der Gegend, der Jahreszeit, ja den Jahren nach, verschieden singt. Die Meisen einer gewissen Gegend haben ihren besonderen Dialekt; ja sogar die aus verschiedenen Familien stammenden Individuen einer und derselben Gegend weisen Verschiedenheit in ihrem Gesang. Auch das habe ich beobachtet, dass ein und dasselbe Individuum in jedem Jahr den Gesang anders moduliert.

Auch das ist wahr, dass jedermann den Gesang anders hört und nach Silben und Text anders niederschreibt.¹

Mein erster Versuch will vor allem eine Bitte sein, damit sich Männer mit feinem Gehör und musikalischen Kenntnissen mit dem Vogelgesang befassen mögen, der die Phantasie der Komponisten fruchtbar machen kann.²

¹ Siehe z. B. in Dr. A. VOIGT: Exkursionsbuch zum Studium der Vogelstimmen. Dresden 1906. H. Schultze. Das Werk ist interessant, bewegt sich aber meist in Allgemeinheiten, hauptsächlich der Gesang der Kohlmeise pag. 88—90.

² Die Beziehung auf die Musik ist nicht die einzige, welche die Beobachtung des Vogelgesangs anzeigt. Derselbe kann auch auf die Sprachforschung dadurch einwirken, dass der sprachlich erfasste Gesang der Spiegel der Sprache selbst sein kann; auch folkloristisch kann die Beobachtung wichtig sein, weil der unterlegte sprachliche Sinn das Seelenleben eines gegebenen Volkes charakteristisch wiedergibt. Es wäre von Wichtigkeit, die Untersuchungen auch auf die Nationalitäten auszudehnen, schon im Interesse des vergleichenden Studiums. O. H.

A többi megfigyelt faj a következő:

A kerti rozsdafarkú (*Ruticilla phoenicura* L.)
éneke.

Volt az én kertemben egy szép színes s még szebb szavú madárka, mely három év tavaszán sok gyönyörűséget szerzett itt a Gyömbér alján, hol a hűvösebb éghajlat alatt a nálánál jobb énekű filemile, énekeseink királya, már nem fészkelvén, hivatva van azt pótolni.

Volt, de már nincsen. Hiába várom már három éve. Nem jön vissza, mert számos társával, úgy látszik, végkép elmaradt, eltűnt s a legutolsó években egész vidékünkön alig láttam többet két pár kerti rozsdafarkúnál. Igaza van nagyérdemű és tisztelt igazgatónknak, HERMAN OTTÓnak, ki panaszomra azt mondotta, hogy a mi kedves énekeseink egész nagy csoportja aligha nem a déli népek falánk gyomrának esett áldozatul.

Nagyon sajnálom elpusztulását s hogy némi emléket állítsak neki, igyekezem visszaadni énekét szótagokban, a hogyan azt két évi, kivált kora reggeli megfigyelés után lejegyeztem.

A *Ruticilla phoenicura* hívogató szava: *vid . . . vid . . . vid*, mely *tek-tek-tek-*, vagy *t'k-t'k-t'k*-féle kattogásban végződik.

Egész verseket énekel, melyek elő- és utó-részre oszlanak.

Az első rész: *ji-riorio, ji-tyiotyio, ji-tyintyiu, ji-tyiutyui, ji-tyityityityi, ji-hühui, ji-hühüü, ji-vüivüü, ji-üüüü, ji-vivivivi, ji-cüücüücü, jé-tyetyetyetye, jé-veveveve, jé-vüivüü, stb.*

Az utórész még változatosabb, még pedig ezen változatait sikerült lejegyezniem: *csih* *csih*, *csiri csiri*, *csics csui*, *cic cüü*, *cic cvr'*, *cic ció*, *cic cuic*, *ci cui*, *jie kr'*, *jicki jicki*, *jie kükü*, *bibic bibic*, *bilbil bülbül*, *jie firic firic*, *fej pürü*, *fej pürütír*, *csicsi baba*, *csicsi plüü*, *idüci*, *céjör*, *szényör*, *csics csurín*, *cs'res*, *csies csere csics*, *csics csirics*, *csies csiviri csí*, *csücsü jicki*, *dió dió*, *ci krebek*, *csres csuics csuics*, *csics csr'*, *bilbicka*, *esperes szí*, *cic küü*, *cic kiö*, *cic firic*, *cic ciö*, *csics kurics*, *csics purutír*, *csí csiri csiri*, *csics csüri*, *csres csüü*, *szirup szirup*, *bisz küü*, *csik csres*, *csrk ú*, *cserep cserep*, *csil csal*, *csiu riu*, *csres csüü*, *csrk küü*, *csik kvr*, *csí csüriü ik*. *csics fircski*, *csik küü*, *csics kiri*, *stb.*

Die übrigen Arten:

Der Gartenrotschwanz. (*Ruticilla phoenicura* L.)

In meinem Garten war ein farbigschöner singender Vogel, welcher mir, hier am Fusse des Gyömbér, wo das Klimarauherist und die Königin unserer Sänger, die Nachtigall nicht mehr nistet, drei Jahre hindurch viel Freude bereitete.

Der Vogel war, ist aber nicht mehr. Seit drei Jahren erwarte ich ihn vergebens. Er kommt nicht zurück, er blieb mit vielen seiner Artgenossen aus. Er verschwand und ich sah in den letzten Jahren kaum zwei Paare dieser Art. Unser Direktor, Herr OTTO HERMAN, hat recht, er sagte mir auf meine Klage, dass eine grosse Zahl unserer lieben Sänger dem Magen der Völker des Südens zum Opfer falle.

Ich bedaure den Verlust lebhaft und trachte das Andenken des Lieblings durch Wiedergabe seines Gesanges in Silben wiederzugeben, so wie ich diesen zwei Jahre hindurch, besonders zeitig in der Frühe beobachtete und niederschrieb.

Der Lockruf der *Ruticilla phoenicura* lautet: *vid . . . vid . . . vid*, welcher mit *tek-tek-tek-* oder *t'k-t'k-t'k*-artigem Schnalzen endet.

Der Vogel singt ganze Verse, die in zwei Teile zerfallen.

Der erste Teil lautet: *ji-riorio, ji-tyiotyio, ji-tyintyiu, ji-tyiutyui, ji-tyityityityi, ji-hühui, ji-hühüü, ji-vüivüü, ji-üüüü, ji-vivivivi, ji-cüücüücü, jé-tyetyetyetye, jé-veveveve, jé-vüivüü, usw.*

Der Endteil ist abwechslungsvoller und gelang es mir folgende Elemente festzustellen: *csih* *csih*, *csiri csiri*, *csics csui*, *cic cüü*, *cic cvr'*, *cic ció*, *cic cuic*, *ci cui*, *jie kr'*, *jicki jicki*, *jie kükü*, *bibic bibic*, *bilbil bülbül*, *jie firic firic*, *fej pürü*, *fej pürütír*, *csicsi baba*, *csicsi plüü*, *idüci*, *céjör*, *szényör*, *csics csurín*, *cs'res*, *csies csere csics*, *csics csirics*, *csics csiviri csí*, *csücsü jicki*, *dió dió*, *ci krebek*, *csres csuics csuics*, *csics csr'*, *bilbicka*, *esperes szí*, *cic küü*, *cic kiö*, *cic firic*, *cic ciö*, *csics kurics*, *csics purutír*, *csí csiri csiri*, *csics csüri*, *csres csüü*, *szirup szirup*, *bisz küü*, *csik csres*, *csrk ú*, *cserep cserep*, *csil csal*, *csiu riu*, *csres csüü*, *csrk küü*, *csik kvr*, *csí csüriü ik*, *csics fircski*, *csik küü*, *csics kiri*, usw.

Az elő- és utórészt így köti versbe:

ji-rio rio: csihí csihí, stb. ji-tyio tyio: csiri csiri. ji-tyiu tyiu: csiesi pliu, stb. ji-tyui tyui: csics csurin, stb. ji-tyi tyi tyi tyi: csik krr, stb. ji-hui hui: bisz küi, stb. ji-hüi hüi: csics csere csics, stb. ji-vüi vüi: csücsü jicki, stb. ji-üi üi: jie firie firie, stb. ji-vivi vivi: bilbil bülbül, stb. ji-cü cü cü cü: cí krebek, stb. jé-tyetyetyetye: csik küi, stb. jé-veverere: bilbicka, stb. jé-vüi vüi: szényör, stb.

Az előrész után gyakran más madarak énekét utánozza, pl. a pintyökét (*Fringilla coelebs* L.): *ji-tyio tyio: csucsurüü*, a czinegét (*ji-rio rio: cserep cserep*, a esil-esal füzikét (*Phylloseopus aeredula* L.): *jé-tyetyetyetye: csil csal*, stb.

Míg ő énekel, más gyengébb énekesek mintegy esodálkozva, szájtátva, sőt bizonyos féltékenységgel hallgatják s ha egy ideig elhallgat a szapora szavú hangversenyző, ezek kezdenek rá, mintha próbálnák, nem felejtették-e éneküket, vagy mintha meg akarnák mutatni, hogy ők is tudnak ám énekelni! Így pl. a *pintyőke*:

csisz, csisz, csisz, csi csi csi csi csiu csiu csucsu rü,

tyisz, tyisz, tyisz, tyi tyi tyi tyi tyiu tyiu tyutyu rü,

tyisz, tyü tyü tyü tyü tyü, tyiu tyiu tyütyü ré,

tyisz tyiu tyiu tyiu tyütyü rü,

tyisz, tyisz, tyisz, tyiu cücü ré, stb.

Sőt megszólal a szintén mester énekes, a *geze* (*Hypolais hypolais* L.):

Doktor Cseh, doktor Cseh; doktor visz visz, doktor bikfic,

para visz visz, para visz visz, para visz visz, csaucsaucsau, ihaha, ihaha,

csek csek csek tüleri, csek csek csek tüleri, tüleri tüleri tüleri tüleri, kiríjo, kiríjo, kiríjo.

És fecseg a világba, se vége, se hossza. Közben utánozza a kakas kukorékolását, a macska nyávogását, énekes társai hangját, a ragadozó tövisszűrő gébies *kehē kehē* hangját; de a mi kerti rozsfafarkunk nem hallgatja sem a pintyökét, sem a czinegét, sem versenytársát a gezét, sem az erőlködő s szárnyait

Den ersten und den Endteil verbindet er wie folgt:

ji-rio rio: csihí csihí, usw. ji-tyio tyio: csiri csiri, ji-tyiu tyiu: csiesi pliu, usw. ji-tyui tyui: csics csurin, usw. ji-tyi tyi tyi tyi: csik krr, usw. ji-hui hui: bisz küi, usw. ji-hüi hüi: csics csere csics, usw. ji-vüi vüi: csücsü jicki, usw. ji-üi üi: jie firie firie, usw. ji-vivi vivi: bilbil bülbül, usw. ji-cü cü cü cü: cí krebek, usw. jé-tyetyetyetye: csik küi, usw. jé-veverere: bilbicka, usw. jé-vüi vüi: szényör, usw.

Nach dem ersten Teil ahmt er oft andere Vögel nach, z. B. den Buchfink (*Fringilla coelebs* L.): *ji-tyio tyio: csucsurüü*, die Meise: *ji-rio rio: cserep cserep*, den Zülp-Zalp (*Phylloseopus aeredula* L.) *jé-tyetyetyetye: csil csal*: usw.

Solange der Gartenrotschwanz singt, schweigen die schwächeren Sänger verduztzt, ja mit einer gewissen Eifersucht, und wenn der Gartenrothschwanz schweigt, heben sie an als würden sie versuchen, ob sie ihren Gesang nicht vergassen, oder als wollten sie zeigen, dass auch sie Sänger sind. So z. B. der *Buchfink*:

csisz, csisz, csisz, csi csi csi csi csiu csiu csucsu rü,

tyisz, tyisz, tyisz, tyi tyi tyi tyi tyiu tyiu tyutyu rü,

tyisz, tyü tyü tyü tyü tyü, tyiu tyiu tyütyü ré,

tyisz tyiu tyiu tyiu tyütyü rü,

tyisz, tyisz, tyisz, tyiu cücü ré, usw.

Ja es mischt sich auch der Meistersänger, der *Laubvogel* (*Hypolais hypolais* L.) drein, wie folgt:

Doktor Cseh, doktor Cseh; doktor visz visz, doktor bikfic,

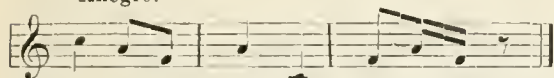
para visz visz, para visz visz, para visz visz, csaucsaucsau, ihaha, ihaha,

csek csek csek tüleri, csek csek csek tüleri, tüleri tüleri tüleri tüleri, kiríjo, kiríjo, ríjo.

Und er schwatzt ohne Ende in die Welt hinein, ahmt den Ruf des Hahnes, der Katze, das *kehē kehē* des Dorndrehers nach; aber unser Gartenrotschwanz hört weder den Buchfinken, noch die Meise, nicht den wettbewerbenden Laubvogel, noch den die Flügel lüftenden grauen Fliegenfänger mit seinem monotonen

folyton próbálgató szürke légykapó monoton *ce, ce* hangját, sem az *apró láncz csörgését* utánzó csicsörkét, sem a tengelicze és kenderike szapora szavát, sem a mezei poszáta *kvá-kogását*, „Száz liba egy sorban“ nótáját:

Allegro.

Csi - csi - csi csi - csi csi - csi - csi,

hanem beoson a padlásra s ott legyen s más férget keresgélve hallatja *vid-vid-vid* szavát.

Majd midőn megsokalja a sok fecsegést, a legmagasabb fa tetejére kap, újra elhallgattatja versenytársait változó szavával s a világerért sem engedné el elsőbbségét.

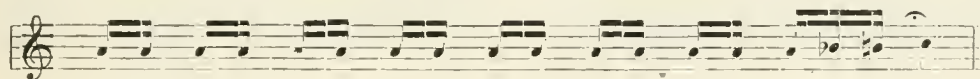
1910 októberében megjelenvén a kertemben, az idén először a Hypolais hypolais L. arpeggio-motivumait utánozta:

A sármány (Emberiza citrinella L.).

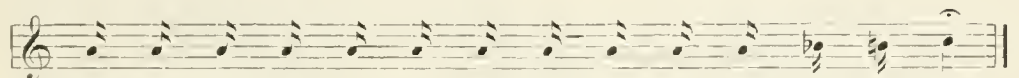
1910. február 4-én kezdett hangicsálni először. A míg nagyobb csapatban ülve: *cp, csp, crp, csrp* hangokat hallatott, addig magában már megkezdte a primitív *cecececece*zést.

Febr. 10-én már tisztábban, 12-én egész tisztán énekelte egyszerű, de a tavasz közeledésének hirdetése miatt szívesen hallgatott nótáját:

Ce - ce ce - ce ce - ce ce - ce ce - ce ce - ce ce - ce ce cé.

(Jellemző és a folklorisztikai érdekre kiválóan reáutaló a *sármány* énekének magyarzata a felföldi tótságnál, a mint azt *Vidonyi József* megszólaltatta (Vasárnapi Ujság 1886. 616. oldal). *Vidonyi* szerint a *sármány* ezt mondja [helyes tótsággal ft. *Matunák* ír szerint]:

Zle zlc zle zle zle zle zle zle zlc zle zle bez de - ti,
Ked vy - cho - vaš — — — — — od - le - ti.

A fordítás ez:

Baj, baj, baj gyermek nélkül;
Felveved — elröpül.

H. O.)

ce, ce Ton und nicht den, wie fein' Kettchen rasselnden Girlitz, den Stieglitz, den Hänfling, nicht den Ruf der Feldgrasmücke: er verschwindet auf dem Boden, um Fliegen zu fangen und lässt den *vid vid-vid*-Ruf erschallen.

Wird ihm das Geschwätz zu viel, fliegt er auf den Gipfel des Baumes und bringt mit seinem Gesang die Rivalen zum Schweigen. Denn er will der erste sein.

Im Oktober 1910 liess er zum erstenmal das Arpeggiomotiv vom Laubvogel hören:

Die Goldammer (Emberiza citrinella L.)

Sie begann am 4. Februar 1910 Ton zu geben. Im Schwarm liess sie das *cp, csp, crp, csrp* hören; allein begann sie schon das monotone *cececece* = *zezeze züü*.

Am 10. Februar tönte es reiner, am 12. ganz rein und lautete:

(Es ist charakteristisch und auf das folkloristische Interesse weisend, wie die Slovaken Oberungarns den Gesang der Goldammer deuten [laut *J. Vidonyi* im Vasárnapi Ujság 1886 S. 616]; darnach sagt der Vogel:

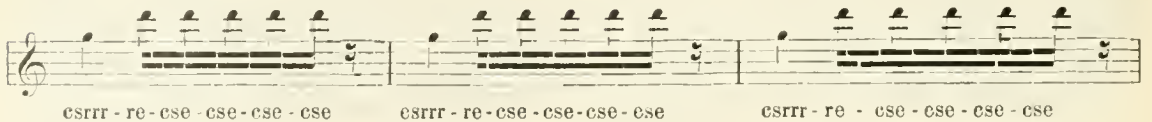
Schlecht, schlecht, schlecht, schlecht ohne Kinder,
Zichst du sie auf, weg fliegen sie. O. H.)

A pintyöke (*Fringilla coelebs* L.).

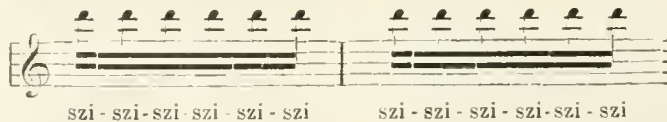
Az 1910 télen a kerti etetőhöz járt s a mit a ezinegék elejtettek, fölszedegette. Január 25—29., február 5—6. hangja gyorsan összejtve: *tyiu*, vagy *tyuw*. Mikor a fáról elröpülni készült: *tyatyak*. *tyatyak* hangokat hallatott. Vad, félénk, bizalmatlan volt párja nélkül a hím. Február 12-én: *csin*, *csin*, *csin csin* szótagokat hangoztatott. Márczius 20-án, midőn a párja megérkezett, kezdte szép, üditő tavaszi dalát.

A kékezinege (*Parus coeruleus* L.).

1910 jan. 23—febr. 5-ig járt az etetőre. Mikor alatta álltam, a fán *Parus major* L.: *esrrerercrere*-je gyanánt a

hangokat hallatta, midőn pedig elmentem az | ging ich fort, flog sie mit:
útjából,

hangokkal szállt az etetőre. | auf den Futterapparat.

Der Buchfink (*Fringilla coelebs* L.).

Der Vogel kam im Winter 1910 zum Futterapparat im Garten und was die Meisen verstreuten, das nahm er auf. Jänner 25—29 und Februar 5—6 ist die Stimme ein rasches *tyiu* oder *tyuw*. Wenn er vom Baum abfliegen wollte, liess er den Ruf: *tyatyak*, *tyatyak* vernehmen; ohne Weibchen blieb der Vogel furchtsam, wild, unvertraut. Am 12. Februar lautete der Ruf: *csin*, *csin*, *csin*, *csin*. Am 20. März als sein Weibchen ankam, begann sein schöner, belebender Frühlings-Gesang.

Die Blaumeise (*Parus coeruleus* L.).

Kam vom 23. Jänner bis 5. Februar zum Futterapparat. Als ich darunter stand erscholl auf dem Baum stat des *e-errercrere* der Kohlmeise, der folgende:

A szénczinege (Parus maior L.) tavaszi énekének fejlődése 1910-ben.

Megfigyelte és leírta MATUNÁK MIHÁLY esperes-plébános Breznóbányán.

Der Gesang der Kohlmeise (Parus maior L.) nach seiner Entwicklung im Jahre 1910.

Von MICHAEL MATUNÁK Dechant-Pfarrer in Breznóbánya.

Ésien énekelt

Pim - pi, pim - pi, cserre-re-re-re-re, cserre-re-re-re-re-re-re,

csin csin, csin csin csa-ra-ra, csin csin csa-ra-ra,

Jan. 10-én kezélt

La-ci la-ci la-ci, la-ci, ka-csi ka-csi ka-csi ka-csi, ka-tyi ka-tyi ka-tyi ka-tyi,

Február 6-án

Tli tli, tli tli, tli tli. Ci-ci-ka ci-ci-ka ci-ci-ka

ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka csi-ka. Cü-cha-ra cü, cü-cha-ra cü-cha-ra cü,

cü-cha-la cü-cha-la cü, cip-ka-la cip-ka-la ci, ci-bé ci-bé, ci-csi-pé, ci-csi-hé, csi-csi-hé,

ezi-bi-bi, pity, pi-pi-pi, bi-bi-bi-bi-bi-bi, szi-pe-re-re-re, szi-pe-re-re-re,

pi-pi-pi-pi-pi-pi, szü-pi-pi, szl-pi-pi, cserre-re-re-re-re, cseke-ke-ke-ke-ke,

cün - cü cserre-re-re-re-re, csin csin - cserre-re-re-re-re, tyün-tyün cserre-re-re-re-re

csün-csün-cser-re-re-re-re, csin-csün-cse-re-re, csün-csün-cse-re-re, csin, csin, csin,

csin, csi csi, csi csi csi, csi csi csi csi, 3, 4, 3, 3 thi, 3 thi,

pim - pi, pim - pi, pim - pim - pi, ezib ezib,

Febr. 9-én

csin - csi-csi, csin csi-csi, csin-csi, csin-csi

Febr. 10-én

bz-da bz-da bz-da bz-da, br-da br-da br-da br-da, pr-da pr-da pr-da pr-da

psz-da psz-da psz-da psz-da, pf-da pf-da pf-da pf-da 6, 6, 5, 9, 10, 8, 9, 7, 6, brda 6, 7, 7, 7, 8, 6, 5, prda

pitypitypitypity 4, 3, 3, 6 pity

Febr. 11-én

pity pi-pity, pity pipity, pity pi-pity, pity pi-pity pi-pity, 3, 11, 8 pitypipity, 3, 8, fity-fi-fity, 2, 4 tyityit,

cí klinkline, cí klinkline, cí klinkline, cí tie-tie, cí bikfic, cíkvinkvine, cíkvinkvine,

Ti-ti-ké ti-ti-ké ti-ti-ké, cü-be-cü-baj, ti-ti-kej ti-ti-kej ti-ti-kej, ci-ci-pa-pa ci-ci-pa-pa,

ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka-cic, ká-ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka ei-ci-ka-ka ei-ci-ka-ka-cic-ka,

ka-ka-ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka 12-szer, 10, 8 cickakakacic és cickavégződéssel, ka-tyi-ka-tyi ka-tyi-ka-tyi,

4, 11, 7, 6, 9, 6, 4, 7, 3-szor, pis pis csiv csiv, csp, csp.

Febr. 12-én

á ci-ci-pap-kat ci-ci-pap-kat, ci-ci-pap-kat cic, á ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka ci-ci-ka-ka-cic-ka, 5, 4-szor,

ci végződéssel, tyi-tyi-ké tyi-tyi-ké tyi-tyi-ké, tyi-tyi-tyi, tyi-tyi-ké tyi-tyi, ti-ti-ké ti-ti-ké ti-ti,

3, 2 titiké titi, 3 titiké titi, la-ci-ka-la-ka-la-ka-la-cik-ka-la-cik-ka-la-ka-la,

la-cik-ka-la-cik-ka-la-cik-ka-la-ka-la, la-ci-ka-la-ka-la, la-ci-ka-la-ka-la-ka-la-cik-ka-la-cik-ka-la-ka-la,

ka-ci-ka-ci-ka-ci-ka-ci-ka-ci-ka-ci, ka-csi-ka-csi-La-csi-ka-csi-ka-csi-ka-csi, 5, 3-szor,

csésh-cí 3, 4, 4, 3, 2, 3, 4, 3, 2-szor, La-ci-La-ci-Pa-lo-Pa-lo, La-ci-La-ci-Pa-lo-Pa-lo, tőbbször

Azulán halk, tompa hangon

Vigan

tyo-ri, tyo-rj, szo-rj, Gyuri többször pacsit kölyök pacsit kölyök pacsit pacsit pacsit kölyök,
 pacsit pacsit pa-csit kölyök, pa-csit pa-csit pa-csit kölyök, többször.

Rekedt hangon

Febr. 13-án

cse-rep cse-rep cse-rep, sze-rep sze-rep sze-rep 3, 2, 3, 4, 4, 3, 4, 2, 5, 5, 3-szor ugyanaz,
 tyo-ri, Gyu-ri mint fentebb fity fity fity, ci-bó, ci-bó, szü szü, cü-cü-cü-cü 1, 2, 3, 4-szer,
 szit szit trrr, 2, 2, szit trrr

Gyorsan

Febr. 14-én

bz-da bz-da bz-da bz-da bz-da bz-da ka-ci ka-ci ka-ci ka-ci ka-ci ka-ci ka-ci ka-ci
 cse-rep cse-rep cse-rep 3, 4-szer

Febr. 19-én

ct ct trr ct ct trr

Ezentúl újabb motívumokat nem énekelt.